

УДК [37.013.42 : 654.197]

О. В. Бурім, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї ТА ШКОЛИ У ВИРІШЕННІ ПИТАННЯ МІНІМІЗАЦІЇ ДЕСТРУКТИВНОГО ВПЛИВУ СУЧАСНОГО МЕДІАСЕРЕДОВИЩА НА ОСОБИСТІТЬ

Бурім О. В.

Взаємодія сім'ї та школи у вирішенні питання мінімізації деструктивного впливу сучасного медіасередовища на особистість

В статті визначено деструктивний потенціал сучасного медіасередовища (на прикладі телебачення); обґрунтовано необхідність взаємодії сім'ї та школи щодо подолання негативних впливів з боку медіа на особистість; запропоновано шляхи вирішення означеної проблеми.

Ключові слова: деструктивний вплив, медіавплив, медіасередовище, взаємодія сім'ї та школи.

Бурым Е. В.

Взаимодействие семьи и школы в решении вопроса минимизации деструктивного влияния современной медиасреды на личность

Автор статьи определяет суть деструктивного потенциала современного медиaprостранства, обосновывает необходимость взаимодействия семьи и школы в решении вопроса минимизации негативного воздействия со стороны медиа на личность, намечает пути решения обозначенной проблемы.

Ключевые слова: деструктивное влияние, медиавоздействие, медиaprостранство, взаимодействие семьи и школы.

Людина ХХІ століття існує у медіатизованому просторі – просторі радіо, телебачення, комп'ютерів, мобільного зв'язку, за допомогою яких вона пізнає світ, спілкується з іншими людьми. Медіа стійко увійшли у повсякденність, стали невід'ємною частиною усіх сфер нашого буття та задають останньому нові життєві умови та стандарти.

Проте сучасні ЗМІ – це сила, яка потужно й суперечливо впливає на думки, почуття та свідомість людини, перетворившись на головне джерело неформальної освіти громадян, провідний чинник соціалізації молодого покоління, його стихійного соціального навчання. Дедалі стає все більш зрозумілим, що ЗМІ – це не лише прогрес у комунікативній сфері, а й небезпека, що полягає у надмірному психологічному тиску, вираженій тенденції до маніпуляцій. До того ж, медіапростір сьогодення перенасичено найрізноманітнішою «брудною» інформацією, так званими месиджами з елементами жорстокості та агресії, насильства та цинізму. Тому існування людини в подібному медіасередовищі, яке є потенційно деструктивним, стає шкідливим, і в першу чергу для тих, чий індивідуальний розвиток лише починається або ще триває, тих, хто через свої природні вікові особливості дуже легко засвоює цінності пропоновані медіа, у тому числі й хибні, стереотипи мислення й поведінки, із задоволенням і довірою занурюється у віртуальний світ «дорослих» проблем і розваг. Саме вони, діти, опиняються під загрозою негативних впливів медіасоціалізації, яка сьогодні дуже часто стає вимушеною та відбувається без належної участі та підтримки дорослих, поза їхньою увагою та контролем.

Тож осмислення проблеми деструктивного впливу ЗМІ на формування особистості є необхідним, а ще більше **актуалізується** на сучасному етапі, коли дедалі небезпечними стають ризики соціалізації дітей в умовах агресивного медіасередовища, існування якого вже, безперечно, стало характерною рисою сьогодення.

Можливість розв'язання вищезазначеної проблеми, звичайно, не в заборонних заходах, а в тотальній відповідальності дорослих – політичних, державних та громадських діячів, але, перш за все, батьків і педагогів. Задача останніх – формувати у дітей інформаційну компетентність, навички грамотного поводження з медіа, критичного, виваженого до них ставлення. Починати цей процес потрібно якомога раніше, і в школі, у якій необхідно готувати нове

покоління до життя в умовах інформаційного буму, навчити людину сприймати та розуміти різноманітну інформацію, ефективно користуватися нею, і, звичайно ж, у колі сім'ї, яка повинна лишатися провідним соціальним інститутом, природним середовищем первинної соціалізації дитини.

Через це **метою** статті є розгляд взаємодії сім'ї та школи у вирішенні питання мінімізації деструктивного впливу сучасного медіасередовища на особистість. Відповідно до цього передбачаємо виконання таких завдань:

1) визначити деструктивний потенціал сучасного медіасередовища (на прикладі телебачення) та його вплив на людину;

2) довести необхідність взаємодії батьків та педагогів у вирішенні питання подолання негативних впливів з боку сучасних медіа на особистість та окреслити напрямки цієї взаємодії.

Сучасні ЗМІ за відсутності моноідеологічних основ та будь-яких дій, що нормативно застосовуються з боку влади, набули повної свободи вибору соціальних, ідейно-моральних орієнтацій у різних жанрах, формах та художньо-творчих засобах своєї діяльності. Вони дійсно стали силою, здатною спрямувати в те чи інше русло громадську думку, впливати на підсвідомість і свідомість людини, навіть маніпулювати останньою.

У структурі інформаційних систем, що глобально функціонують, найбільш вагомим за масштабом впливу на масову та індивідуальну свідомість є телебачення, пріоритет його інтелектуального та духовно-морального потенціалу очевидний. У розвиненому інформаційному суспільстві телебачення перебирає на себе низку функцій, які традиційно мали б виконувати спеціальні культурні, освітні та виховні інституції. Якщо раніше діти перебували переважно у власній сім'ї, у стінах навчально-виховних закладів чи в колі друзів, то в останні десятиліття більшість часу вони проводять біля екрану телевізора або монітора комп'ютера.

15 тисяч годин на рік на перегляд телепередач витрачають американські

діти, тоді як на уроки у школі – близько 11 тисяч годин. Щодо українських дітей та підлітків, то, за даними соціологів, серед форм проведення молоддю вільного часу перше місце впевнено посідає саме перегляд телепрограм (80 % юних споживачів медіа в Україні дивиться телевізор щоденно й забагато), при тому, що інформаційно-інтелектуальний потенціал нинішнього телебачення та його внесок у виховання підростаючого покоління має досить сумнівну якість.

Науковці Ф. Бретон, У. Бронфенбреннер, М. Постер, С. Прус, Т. Уйат, Р. Харрис, Н. Богомолова, В. Моляко, О. Петрунько, Л. Чорна, А. Шариков, чії роботи присвячено проблемі деструктивного впливу засобів масової інформації, у першу чергу телебачення, на розвиток особистості, зазначають, що основними негативними ефектами впливу телебачення є наслідування дітьми асоціальної поведінки кіно - та телеперсонажів, штучне «одорослення» дітей та формування в них викривлених світоглядних цінностей, зменшення пізнавальних інтересів, відволікання дітей від реального життя, дитячих обов'язків та навчання.

За даними багатьох дослідників, телебачення неоднозначно, часто досить негативно, потужно впливає на людську психіку, особливо на психіку сучасних дітей і підлітків. Це для останніх воно стало найдоступнішим «підручником життя», який не лише інформує з багатьох питань, а окреслює та визначає настановлення молоді на життєву позицію. Цей висновок підтверджує здійснена психологами ціла низка досліджень. Більша кількість із них ґрунтується на вивченні впливу показу екранного насильства та агресії на формування особистості дітей. Зарубіжні й вітчизняні дослідники А. Бандура, Л. Берковіц, Р. Берон, У. Бронфенбреннер, Д. Ричардсон, У. Шорт, А. Допіра, В. Караковський, О. Петрунько, А. Тарасов, С. Шебанова роблять невтішні висновки, а саме : результатами регулярного перегляду дітьми сцен насильства та агресії на екрані є виникнення у них своєрідних психологічних феноменів. Таких як переймання агресивного стилю поведінки, зняття заборон щодо нанесення моральної та фізичної шкоди іншому, втрата емоційної сприйнятливості до чужого болю,

виникнення страхів, тривожності, прийняття ролі «жертви» або «агресора» в реальному житті.

Доречно буде згадати експеримент, який проводила група американських учених на чолі з професором Колумбійського університету Джеффри Джонсоном у 1975 – 2000 рр. Дослідники спостерігали за 700 нью-йоркськими сім'ями й дійшли висновку, що насильство й агресію провокує практично все, що показує нам «ящик»: новини, спортивні програми, реклама і навіть дитячі телепередачі, не кажучи вже про кінофільми. За даними вчених, під час ефірного часу в прайм-тайм на екрані відбувається від 3 до 5 актів насильства, а при демонстрації дитячих програм, зокрема мультфільмів, ця цифра збільшується до 20-25!

Група Джонсона виявила чіткий взаємозв'язок між агресивністю і телебаченням у юнаків та дівчат. У кожній сім'ї, за якою спостерігали під час експерименту, на початковій його стадії була дитина віком від 1 року до 10. На завершальній стадії дослідження в 2000 році вже повнолітні молоді люди (у середньому 30-річні) заповнили анкету, за даними якої дослідники намагалися виявити схильність опитуваних до агресії. Отримані дані звірили з даними ФБР та інших державних закладів, висновки були такими: 43 % тих, хто у віці 8-12 років дивився телевізор понад три години на добу, схильні до насильства, а 20 % взагалі небезпечні для суспільства, тобто готові скоїти злочин. З тих, хто сидів перед телеекраном менше години на день, агресивність виявилася всього у 9%. «Результати дослідження, – резюмував Джонсон, – говорять про те, що батьки не повинні дозволяти дітям дивитися телевізор більше 1 години на добу». Але проблема лишається проблемою, і зовсім недавно американці оголосили шокуючі результати своїх останніх досліджень. За їхніми даними, майже 53 % школярів готові наслідувати поведінку телегероїв незалежно від того, захищає цей герой добро чи стоїть на стороні зла. А 37 % дітей готові скоїти злочин, наслідуючи поведінку своїх телекумирів [1, 8].

Результати подібного дослідження в Росії з'явилися вперше в 1999 році. За

даними Центру соціології освіти Російської Федерації, у середньому на 1 годину трансляції тоді припадало 4,2 сцени насильства або еротики. Тобто кожні 15 хвилин російське телебачення транслювало акт агресії, насильства або еротичну сцену. За 10 років мало що змінилося, на російському телебаченні сьогодні найвищий рівень демонстрації насильства та вбивств у світі, за даними Міністерства культури РФ, щоденно на федеральних каналах демонструється 26 – 29 сюжетів з епізодами відкритої агресії. Хоча подібних підрахунків в Україні не проводилося, але навіть і без цифр, вочевидь, наше телебачення від російського не «відстає». І тут уже повинна йти серйозна мова не лише про засвоєння негативних особистісних зразків і моделей поведінки, а про проблему впливу агресивності телеекрану на психічне здоров'я дітей, властивості особистості та її життєвий шлях. Адже психологами під час лонгітюдних досліджень доведено, що ні індивідуальна схильність до агресивності, ні рівень інтелекту, ані соціально-економічний статус родини не мали такого значення, як телебачення, для формування майбутньої девіантної поведінки дитини.

Можна впевнено говорити й про те, що вплив телебачення на юних глядачів посилюється й набуває значних змін унаслідок урбанізації, коли людина віддаляється від природного середовища існування. Змінюється тип взаємин між людьми, у тому числі й між дорослими та дітьми. В умовах великого міста дорослі з цілком об'єктивних причин змушені більше контролювати дітей. Отож, сучасні міські діти практично позбавлені можливості самостійно організувати свій вільний час поза межами власного дому, гратися в колективні дитячі ігри. Нестача природної для дітей активності, особливо ігрової, істотно збіднює їхнє емоційне життя, призводить до ранньої і односторонньої інтелектуалізації психіки. Через утрату навичок колективної дитячої гри в дітей розвиваються страх і тривожність.. А не граються вони в ці ігри тому, як запевняють психологи, що живуть у неприродному для себе світі. Справжнє життя дитини неначе відходить на другий план, поступається «штучному» життю у створеному дорослими за допомогою

телебачення світі віртуальному. (До речі, у світі реальному, за даними дослідників, кожна середньостатистична мама, яка працює, активно та емоційно спілкується зі своєю дитиною лише 15 – 20 хвилин на добу! Решті часу, а це 3 – 4 години ввечері, коли вся сім'я збирається разом, спеціалісти навіть дали назву – «німий ефір». Чому, не важко здогадатися, бо в цей час, як правило, головним об'єктом уваги всієї родини стає телевізор і починається «спілкування з блакитним магнітом»). І вже без перебільшення можна говорити про своєрідну медіазалежність як дорослих, так і дітей. А у медіазалежних дітей іноді спостерігаються зниження загальної активності, погіршення настрою і самопочуття, високий рівень тривожності. «Одним із найтяжчих наслідків цього стану, – як вважає О. Петрунко, – є розпад особистості на Я-реальне і Я-віртуальне, причому дисонанс, що виникає між цими субособистостями, дедалі зростає, а стан дезадаптації поглиблюється» [6, с. 325].

Надмірне захоплення малечі телебаченням може обернутися серйозними проблемами з концентрацією уваги у шкільні роки. За даними вчених новозеландського Університету Отаго (University of Otago), які спостерігали більш ніж за 1000 дітей віком від 5 до 15 років, з'ясувалося: у тих хлопчиків та дівчаток, які проводили щоденно більше двох годин перед телевізором, на 40 відсотків збільшувалася вірогідність розвитку порушення уваги у підлітковому віці. Більше того, ризик виникнення проблем з концентрацією уваги не зменшувався навіть тоді, коли вже доросла дитина взагалі припиняла дивитися телевізор. Керівник цього дослідження Карл Лендх'юс (Carl Landhuis) запевняє, це є свідомством того, що шкідливий ефект від перегляду телевізійних програм може зберігатися тривалий час [7]. На думку вченого, часта зміна сюжетів, що є типовою для більшості телевізійних програм, може стати занадто сильним подразником для мозку дитини, який інтенсивно розвивається. Перегляд телевізійних програм відсуває на другий план усі інші, звичайно, більш корисні дитячі справи, які сприяють покращенню концентрації уваги, зокрема читання, ігри, заняття

спортом, а життя в реальному вимірі починає здаватися юним глядачам нудним та позбавленим яскравих фарб порівняно з життям віртуальним, запропонованим екраном.

Офіційна статистика свідчить і про численні негативні зміни, спричинені, зокрема, впливом телевізійної реклами на здоров'я споживачів, причому не лише на здоров'я фізичне, але його психічний та моральний стан. За даними Всесвітньої організації здоров'я, Україна у 2008 році посіла перше місце в Європі за рівнем дитячого алкоголізму. Чи не є, з огляду на це, вкрай соціально безвідповідальними твердження, які містяться, наприклад, у телевізійних рекламних роликах, як-от: «Оболонь» – найкраще пиво наших часів!», «Дніпро» – пиво справжніх чоловіків!», «Футбол без пива не футбол!» та інші. До того ж, саме діти стають найбільш активними реципієнтами рекламного повідомлення, під час сприйняття якого, за ствердженнями психологів, може видозмінюватися свідомість, знижуватися критичність мислення, провокуватися наслідувальний стиль поведінки, що підштовхує до поспішних висновків.

Чим та як компенсувати шкоду для дітей від телепереглядів, як навчити дитину критично ставитися до телебачення, бути самостійною та свідомою у своєму виборі кількості часу на телеспілкування та якості останнього? На всі ці запитання шукають відповіді небайдужі до майбутнього дітей батьки і педагоги, які, безперечно, повинні об'єднати в цьому пошуку свої зусилля, з тим, щоб якомога ефективніше мінімізувати ризики деструктивного впливу телебачення на особистість.

Цікаво, ще у 1956 році, один із провідних спеціалістів США в галузі педіатрії, дитячої психології й психіатрії, Аллан Фромм, у своїй книзі «Азбука для батьків» закликав розібратися в причинах привабливості для дітей телебачення, з тим, щоб попереджувати негативні наслідки спілкування з останнім. Окресливши ці причини, а на думку автора вони полягали в тому, що постійний рух утримував увагу до екрану, телебачення не потребувало ніяких зусиль для отримання

видовища, надавало дітям великого задоволення та примушувало їх регулярно дивитися серіали та передачі, які повторювалися з дня на день, учений запропонував саме батькам залишатися для дітей «вчителями життя» та не забувати про те, що може бути безліч спільних цікавих сімейних справ, крім перегляду телепрограм. «Ми повинні вжиті заходів не тільки для того, щоб позбавити дітей шкідливої звички дивитися всі передачі поспіль, але й для того, щоб дитина, яка відштовхує нас у прагненні подивитися передачу, не нехтувала нами і в інших випадках» [9, с.281]. Сьогодні міркування та поради А. Фромма звучать більш ніж актуально, тому звернутися до них у контексті досліджуваної нами теми для нас буде цілком виправдано. Ми повинні наголосити на необхідності розроблення кваліфікованих рекомендацій для батьків та педагогів щодо виховання телеглядацької культури.

Тож не випадково в Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, Концепції, яка поки перебуває у стадії обговорення, але розглядається експертами як важлива складова модернізації освіти, що сприятиме побудові в країні інформаційного суспільства та розвитку економіки знань, виокремлюється серед медіаосвітніх форм саме медіаосвіта *батьківська*. Вона покликана забезпечити ефективність медіаосвіти сім'ї як провідного чинника й соціального середовища ранньої соціалізації дитини та «має стати частиною цілісної системи медіаосвіти, зокрема складником психологічного блоку підготовки фахівців у вищій школі, діяльності громадських шкіл свідомого батьківства, центрів з роботи з сім'ями» [3]. Враховуючи те, що одне з головних завдань медіаосвіти (як частини освітнього процесу, спрямованого на підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасними мас-медіа) полягає в запобіганні вразливості людини до медіанасильства, медіаманіпуляцій та поширення медіазалежностей, стають ще більш актуальними і необхідність поширення медіакультури та медіаосвітніх знань серед батьків, і роль сім'ї у вирішенні означеної нами проблеми.

А без взаємодії педагогів школи із сім'єю подолання негативного впливу телебачення на здоров'я та розвиток дитини є абсолютно неможливим. Профілактичні заходи, спрямовані на вирішення поставленого нами питання, безумовно повинні охоплювати роботу з батьками, з родиною дитини. Бо саме сім'я природно завжди була інститутом первинної соціалізації майбутніх поколінь. Сім'я – своєрідний центр формування особистості дитини, центр виховання її характеру, волі, громадянської свідомості, вона джерело матеріальної та емоційної підтримки, засіб збереження й передачі культурних цінностей. Саме так визначали роль сім'ї творці родинної педагогіки – видатні педагоги та науковці й практики А. Макаренко, В. Сухомлинський, М. Стельмахович, Т. Алексєєнко, І. Гребенніков, Т. Жаровцева, О. Зверева, А. Конончук та ін. І чим більше в сучасному суспільстві спостерігається процес послаблення сім'ї як соціального інституту, що втрачає провідні позиції в соціалізації індивідів, тим більшу активність повинна набувати позиція педагогів, у першу чергу соціальних, щодо педагогічної культури батьків. Вона ж має формуватися сьогодні, як справедливо вважає М. Пашенко [5], не лише на основі традиційних форм і методів, а й на основі нового суспільного досвіду, наукових досліджень психології і педагогіки, педагогічної практики. Допомога батькам в опануванні педагогічної культури – таке ж важливе завдання для школи, як і взагалі допомога родині в реалізації її основних функцій у процесі соціалізації дитини. Останні – у збереженні й укріпленні здоров'я наймолодших членів сім'ї; піклуванні про самореалізацію природно-енергетичного потенціалу, нахилів та здібностей дитини; формуванні її досвіду емоційно-моральних відносин (розвитку душі, доброзичливості, відповідальності тощо); створенні умов для загальнокультурного та інформаційного розвитку, забезпечення соціальної компетентності дитини (розвиток її інтелекту, свідомості, засобів самоорганізації поведінки). Якщо батьки постійно будуть виконувати згадані вище функції, то це вже само по собі приведе до максимального зниження ризику деструктивних впливів з боку телебачення на

розвиток особистості. (Наприклад: Батьки дійсно піклуються про фізичний стан здоров'я дитини, вони ніколи не дозволять їй проводити свій вільний час годинами біля блакитного екрану, знаходиться під електромагнітним випромінюванням, втрачати зір, «заробляти» порушення в діяльності всіх життєво важливих органів та систем. Батьки намагаються виховати дитину щирою, душевною, відвертою, доброю людиною. Навряд чи вони залишаться байдужими, якщо помітять доньку або за сина за переглядом будь-якої телепродукції, що містить сцени насильства, агресії, жорстокості.)

Важливо пам'ятати: на початку кожного вікового періоду складаються своєрідні, неповторні відносини між дитиною і навколишньою дійсністю, насамперед соціальною. Ці відносини – стартовий момент для всіх динамічних змін, які відбуваються в розвитку індивіда протягом цього періоду. Крім того, вони визначають шлях, прямуючи яким дитина набуває все нових і нових особистісних якостей. Провідним джерелом свідомого та послідовного включення підростаючого покоління в навколишній світ стає активна розвиваюча діяльність сім'ї, яка повинна сприяти всебічному індивідуальному розвитку дитини. У свою чергу сприяти успішності реалізації виховних потенціалів сім'ї буде здійснення систематичної інформаційно-просвітницької роботи з батьками в межах профілактичної роботи з дітьми щодо деструктивного впливу телебачення на особистість

Один з її різновидів – анкетування, його можна провести на батьківських зборах та з'ясувати, наприклад, кількість годин, яку діти проводять щоденно біля екрану, якість та характер програм, яким діти віддають перевагу, характер проведення вільного часу в сім'ї та таке інше. Аналіз анкет та обговорення їх даних з батьками має стати стимулом до виявлення дорослими потреби в більш глибоких наукових знаннях стосовно впливу телебачення на психіку та свідомість дитини. Отож, психолог, педагог мають бути готовими стисло та ґрунтовно розповісти про сучасні експериментальні дослідження в цій галузі знань.

Можливо, значна кількість батьків просто не замислюється, за відсутності елементарної освіченості, про шкідливі наслідки багатогодинних телепереглядів.

Як зазначає В. Гуров, сучасним батькам не вистачає наукових знань стосовно впливу телебачення на психіку та свідомість дитини. Тому в навчанні батьків він виділяє три напрями: навчання батьків як вихователів; навчання батьків як учителів своєї дитини; навчання батьків як союзників, партнерів [2, с. 142]. **Навчання батьків як вихователів** частково починається з їхньої педагогічної освіти. Те саме відноситься й до самої технології – моніторингу, ресурсного забезпечення, способу відбору змісту. А ось форми тут використовуються інші, хоча цілком позбавитися від теоретичного фундаменту навряд чи вдасться. Назвемо основні, найбільш ефективні: тематичні **тренінги** (наприклад, «Тренінг батьківської ефективності» американського фахівця Томаса Гордона, у якому батьків навчають активному слуханню (учителям це також необхідно!) і виробляють уміння перетворювати «Я-повідомлення» на «Ти-повідомлення», що значно спрощує комунікацію); **ділові ігри** (це форма колективної творчої діяльності батьків щодо вивчення рівня сформованості педагогічних умінь у дорослих. Зразковими темами ділових ігор з батьками можуть бути такі: «Ранок у Вашому будинку», «Перегляд ТБ», «Чи так потрібен телевізор?» і таке інше). Методика ділової гри передбачає пояснення її призначення, визначення теми і складу учасників, розподіл ролей між ними, попереднє обговорення можливих позицій і варіантів поведінки учасників гри, установку на їхню ініціативу та творчість. При цьому важливо програти декілька варіантів поведінки учасників ситуації, шляхом обговорення вибрати оптимальний для цієї проблеми варіант дій. Ділова гра дозволяє не тільки рефлексивно оцінити ту або іншу модель поведінки, але й дає цікавий матеріал про життя сім'ї: її традиції, розподіл ролей у родині, способи вирішення конфліктів. Особливо ефективно використання ділової гри за участю школярів, адже іноді саме присутність усієї сім'ї разом дозволяє побачити специфіку взаємодії дорослих і

дітей, яку не в змозі виявити жодна діагностична методика) [2, с. 165].

Навчання батьків як учителів своїх дітей зазвичай проходить у формі навчальних семінарів. Як свідчить практика, така форма роботи викликає активний інтерес у батьків. Технологія розробки програми цих семінарів передбачає *діагностику* батьків і визначення їх типів (основний акцент робиться на тому, щоб отримати відповідь на питання: «Яких знань потребують батьки?»); *розроблення програми навчальних семінарів* з урахуванням тематичної специфіки (вплив ТБ на особистість дитини); *аналіз розвитку дітей за певний період* (характеристика групової взаємодії, проблеми, що виникають між дітьми); *обговорення конкретної педагогічної проблеми* («Телебачення в житті школяра», «Як уберегти дитину від негативного впливу телебачення?»). Під час закінчення семінару необхідне *обговорення-рефлексія*; визначення *способу зворотного зв'язку* з батьками; *рекомендації вчителів*.

Навчання батьків як союзників, партнерів передбачає встановлення особистих відносин між батьками й учителями (учителями й учнями) як основи для створення рівноправних взаємовідносин у шкільному співтоваристві [2, с. 165 – 178].

О. Тур також підкреслює обов'язковість індивідуальних консультацій з батьками [8, с. 118 - 119]. Разом з колективом однодумців (а це педагоги школи, де працює дослідниця) вона проводить роботу над питанням «Вплив телебачення на здоров'я дітей та підлітків», розпочато яку було у двох напрямках. Перший – анкетування учнів щодо того, які передачі вони дивляться і скільки часу проводять перед телевізором, другий – педагогічні читання для вчителів, на яких вони знайомились із думкою вчених – дослідників цього питання, аналізували публікації в пресі. Результатом такої діяльності стала розробка пам'яток «Педагогічні поради батькам щодо перегляду дітьми телепередач» та «Поради учням щодо перегляду передач». Щодо батьків, то їх автори пам'яток закликають,

наприклад, привчати дитину критично сприймати інформацію з телеекрана, аналізувати її, зіставляти з інформацією, отриманою з інших джерел, дивитися телепередачі разом та обговорювати їх з тим, щоб допомогти сформувати у дитини звичку планувати свій вільний час, почуватися рівноправним членом сім'ї. А у випадку, коли не має можливості самостійно розв'язати проблему телевізійної залежності дитини, звернутися до психолога, педагога чи до спеціалізованих психологічних центрів.

Протидіяти негативному впливові телебачення можна й потрібно в колі сім'ї. Звичайно, батьки не мають змоги весь час контролювати зміст та якість передач, які дивляться їхні діти, тому буде ефективнішим *сформувати у дитини критичне, креативне, вдумливе ставлення до телебачення.*

Певну частину телепередач, мультфільмів, кіно батьки зобов'язані дивитись разом з дітьми. З тим, щоб після спільного перегляду провести дискусію щодо побаченого на екрані, обговорити те, що тільки-но переглянули, висловити ставлення до того, що відбувається, реагувати відповідним чином на продукт, який насаджує не властиві для конкретно взятої родини цінності.

З цього приводу заслуговує на увагу думка Р. Пацлафа, який упевнений у тому, що дорослі взагалі не повинні дозволяти дивитися дітям програми, які, за їхніми припущеннями, перевищують можливості дитячого сприйняття. Навіть коли мова йде виключно про дитячі передачі, обов'язок батьків бути поруч. Робити це потрібно для того, щоб у той момент, коли дитині знадобиться відповідь на питання або у неї виникне бажання поділитися своїми емоціями або думками, дорослі могли підтримати маленького глядача. «Зробити так, щоб образи не пригнічували його, а навпаки, щоб він опанував ними та свідомо міг переосмислити все побачене. Діючи таким чином, дорослий заохочує в дітях усвідомленість перегляду (і взагалі процесу зорового сприйняття) – а це і є головна умова того, щоб з дитини не виріс той, хто бездумно «ковтає» все, що йому покажуть» [4, с. 19]. Крім того, дорослі повинні свідомо обмежувати час

телепереглядів залежно від конкретної стадії розвитку дитини. Більш того, Р. Пацлаф не вважає категоричним навіть такий спосіб позбавлення від негативних впливів телебачення, як повна відмова від нього. Дослідник стверджує, що, відмовившись від телевізора, дитина не загубить аж нічого, крім змарнованого часу; а будь-яку інформацію, пізнавальну або навчальну, можна отримати з інших джерел. Тож побоювання батьків, що їхня дитина може відчувати себе без телебачення відірваною від життя, на думку німецького вченого, необґрунтовані. Головне, щоб дорослі змогли забезпечити маленькій людині розвиток фізичних, розумових, душевних здібностей, наділили її необхідними внутрішніми противагами, озброїли її запасом власної активності. І якщо така «озброєна» батьками й педагогами дитина і пропустить будь-яку, нехай і необхідну, інформацію, вона дуже швидко надолужить прогаяне, а завзятих телеглядачів випередить вмить.

Незважаючи на наявність такої позиції, яка має певну цікавість і сенс, усе ж таки переважна більшість як і дослідників з проблеми, так і пересічних громадян вважає, що сучасна людина не може відмовитися у своєму повсякденному житті від такого «постачальника» інформації та зручного і звичного співрозмовника, хоча й сурогатного, як телевізор. Мінімізувати ж ризики, пов'язані з ним, протидіяти його негативному впливові просто необхідно. І робити це можна різними способами й на декількох рівнях: окремої людини, родини та, безумовно, суспільства.

А ось буде чи ні телевізійна та взагалі медійна продукція корисною або шкідливою для дитини, залежить від того, яким буде її вживання – «стихійним» або навпаки – чітким та цілеспрямованим, коли педагоги разом з батьками знайдуть та приведуть у дію механізм, що забезпечить гармонійний розвиток особистості у взаємозв'язку з культурою медіа. Для втілення в життя цієї умови педагогам і батькам у своїй взаємодії необхідно мати довгострокову перспективу з використання медіа, зокрема телебачення, у виховному процесі; постійно

поширювати свої знання з питань медіаосвіти та медіакультури; мати практичну можливість регулювати контакти молоді, наприклад, з екранним мистецтвом; володіти методом визначення рівня виховного, естетичного, морального, пізнавального тощо впливів з боку медіа на особистість із тим, щоб мати можливість цей рівень контролювати.

Література

1. **Вплив** інформаційного простору на внутрішній світ і поведінку дитини // Психолог. Спецвипуск. – 2007. - № 16(256). – 32 с.
2. **Гуров В.Н.** Социальная работа образовательных учреждений с семьей. / В.Н. Гуров. – М.: Педагогическое общество России, 2005. – 320 с.
3. **Концепція** впровадження медіаосвіти в Україні. - [Електронний ресурс. – Режим доступу до порталу: <http://osvita.telekritika.ua/material/konceptsiya-vprovadzhennya-mediaosviti-v-ukrayini>.
4. **Пацлаф Р.** Застывший взгляд. Физиологическое воздействие телевидения на развитие детей. – М.: Evidentis, 2003. – 224 с.
5. **Пашенко М.І.** Методика роботи з батьками (матеріали до спеціалізованого курсу для студентів) / М.І. Пашенко// Практична психологія та соціальна робота. – 2003. -№ 9. – С. 53-63.
6. **Петрунько О.** Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіа середовищі: Монографія. – Полтава: ТОВ НВП «Укрпромторгсервіс», 2010. – 480 с.
7. **Увлечение** телевизором мешает детям концентрироваться. – SunHome.ru// [Електронний ресурс. – Режим доступу до статті: <http://www.sunhome.ru/journal/1256>]
8. **Тур О.** Взаємодія школи та сім'ї у подоланні негативного впливу телебачення на здоров'я дітей та підлітків. / О.Тур// Освіта і управління. – 2007. – Т. 10. - № 1. – С. 116 – 120.

9. **Фромм А.** Азбука для родителей или как помочь ребенку в трудной ситуации. – Екатеринбург: АРД ЛТД, 1996. – 319 с.

Burim O.V.

Co-operation of family and school in the decision of question of minimization of destructive influence of modern mediaenvironment on personality

The article is devoted to the problem of destructive media effects on the personality from the modern means of mass information. The author gives proof of the necessity this problem's decision by the family and school interaction, beside this reports the role of its interaction to overcome the negative influences of mass media.

Key words: destructive influence, media effects, media space, the interaction of family and school.

Відомості про автора:

Бурім Олена Василівна – аспірант кафедри соціальної педагогіки Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.